

MATICA SLOVENSKÁ A JEJ ČLENSKÁ ZÁKLADŇA V ROKOCH 1862 – 1875 **(PREDMET, CIELE, METODOLÓGIA, PRAMENE)**

MATICA SLOVENSKÁ AND ITS MEMBERSHIP BASE IN THE YEARS 1862 – 1875 (SUBJECT, OBJECTIVES, METHODOLOGY, SOURCES)

Pavol Madura

Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

pavol.madura@student.umb.sk

Abstract: Matica slovenská entered history as the oldest nationwide cultural institution of the Slovaks (1863). Despite the institution's associative character, the issue of its membership base in the years 1862 – 1875 has not yet been systematically researched and remains on the margins of historiographical interest. The aim of the paper is to provide a synthetic assessment of the significance of the membership base in fulfilling Matica slovenská's programmatic tasks, to analyse the Statutes of Matica slovenská as its fundamental organisational document, and to reconstruct a comprehensive list of members for the nineteenth century. Membership will also be examined in terms of regional affiliation and social and occupational composition. Special attention is devoted to the network of local agents (jednoteľstvá), which, after the rejection of regional branches, served to maintain contact between the central office, the membership, and the broader sympathetic public. The source base consists of heuristic research and analysis of documents held in the Archives of Matica slovenská in Martin, contemporary periodical press, memoirs, and personal papers of selected Matica representatives.

Key words: Matica slovenská (1862 – 1875), membership base, statutes and associative organisation, network of local agents, regional structure of membership, social and occupational composition of members

Vznik, význam a úlohy Matice slovenskej

Matica slovenská založená v roku 1863 predstavuje najstaršiu celonárodnú kultúrnu inštitúciu Slovákov. Od svojho vzniku zohrávala zásadnú úlohu pri formovaní národnej identity, rozvoji kultúrneho života a podpore vzdelanosti. Jej zakladatelia vložili do prvého paragrafu stanov nadčasové poslanie, podľa ktorého je Matica slovenská jednota milovníkov slovenského národa a života a v členoch národa má budiť, rozširovať a utvrdzovať mravnú a umnú vzdelanosť, pestovať literatúru i krásne umenia a prispievať tak k celkovému pozdvihnutiu slovenského národa.¹

V prvom období činnosti (1863 – 1875) sa Matica profilovala ako kľúčová opora národných snáh, najmä v podmienkach nepriaznivej politickej situácie v Uhorsku. Táto inštitúcia sa súčasne stala priestorom pre spoluprácu predstaviteľov katolíckej a evanjelickej cirkvi, čím vznikla tradícia označovaná ako moysesovsko-kuzmányovská. Jej symbolická hodnota spočívala v posilňovaní dôvery medzi dvoma najväčšími náboženskými komunitami a v integrácii spoločnosti na konfesiónálne neutrálnej platforme. Matica plnila integračnú, národnoobrannú, nadkonfesiónalnu i nadregionálnu funkciu, ktorá jej umožňovala pôsobiť ako reprezentant záujmov širokého spektra spoločenských vrstiev (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 31 – 96).

Popri národnoobranných aktivitách sa Matica od svojho vzniku profilovala ako prvé centrum organizovanej vedeckej práce na Slovensku. Už v 60. a 70. rokoch 19. storočia pôsobili

¹ Stanovy Matice slovenskej, 1862, s. 1.

pri Matici vedecké odbory združujúce jazykovedcov, historikov, literárnych vedcov, národopiscov a umenovedcov. Vedecké projekty Matice nachádzali výraznú podporu nielen organizačne, ale aj finančne. Inštitúcia vydávala *Letopis Matice slovenskej*, prvé vedecko-informačné periodikum s informačnou a spolkovou funkciou písané po slovensky, ktoré predstavovalo významnú platformu pre publikovanie štúdií a kultivovanie slovenského odborného jazyka v čase, keď neexistovala národná akadémia vied (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 31 – 96).

K významným úlohám patrila aj podpora vzdelanosti mladých Slovákov, ktorým poskytovala štipendiá. Medzi podporenými boli aj neskorší významní predstavitelia slovenského národného hnutia, ako Matúš Dula či Svetozár Hurban-Vajanský. Štipendijná činnosť Matice sa stala investíciou do budúcich intelektuálnych a kultúrnych elít. Rozsiahla vydavateľská činnosť významne obohatila slovenské kultúrne prostredie. V prvých dvanástich rokoch existencie vydala štyridsať kníh a štyridsaťdva menších tlačí. Vzhľadom na charakter vydavateľskej činnosti Matice slovenskej je potrebné rozlišovať kategórie vedecký, odborný, náučný, populárno-náučný, osvetový a ľudovýchovný, ktoré reflektujú rozdielne cieľové skupiny a funkcie publikácií. Publikácie pokrývali široké tematické spektrum, od literatúry, jazykovedy a histórie až po odborné a osvetové spisy, hospodárske príručky či učebnice. Mimoriadny význam má druhý diel Hattalovej *Mluvnice jazyka slovenského* (1865), ktorý ako prvá systematická učebnica slovenskej syntaxe výrazne prispel k upevneniu normy spisovného jazyka (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 31 – 96).

Osobitnú pozornosť venovala Matica archivárskej, knižničnej a muzeálnej činnosti. Na podnet Jozefa Miloslava Hurbana sa začala systematicky budovať zbierka kníh, rukopisov, pozostalostí významných osobností, numizmatických a archeologických pamiatok. Do roku 1875 obsahovali matičné zbierky vyše desaťtisíc kníh a tri stovky rukopisných materiálov, ktoré predstavovali základ budúcich inštitúcií – archívu, knižnice a múzea Matice slovenskej. Matiční aktéri zorganizovali rozsiahlu celonárodnú zbierku, z ktorej bola vybudovaná a v roku 1865 slávnostne otvorená Národná svetlica, prvá matičná budova symbolizujúca kultúrne sebaurčenie Slovákov.

Matica rozvíjala kontakty doma i v zahraničí, poskytovala pomoc jednotlivcom v ťažkej situácii a vystupovala ako významný reprezentant záujmov slovenského národa. Aktívne udržiavala kontakty s inštitúciami a maticami slovanských národov. Sociálnu angažovanosť dokladá finančná podpora vyhoreným obciam Medzibrodie a Žaškov. V súhrne možno konštatovať, že Matica slovenská sa v 19. storočí vyprofilovala ako kľúčová kultúrna, vzdelávacia a národno-integrujúca inštitúcia. Svojou vedeckou, vydavateľskou, zberateľskou a osvetovou činnosťou zásadne prispela k formovaniu moderného slovenského národného povedomia a položila základy mnohých oblastí slovenskej kultúry a vedy (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 31 – 96).

Matica slovenská a jej členská základňa

Matica slovenská vznikla ako spolok a členská základňa tvorila jeden z jej kľúčových pilierov. Problematika členskej základne Matice slovenskej v rokoch 1862 až 1875 predstavuje dôležitý, no doposiaľ len okrajovo preskúmaný aspekt dejín tejto inštitúcie. Napriek jej spolkovému charakteru odborná literatúra neponúka jeho komplexné a systematické spracovanie. V matičnej historiografii absentuje ucelená analýza tohto fenoménu v širších spoločenských a regionálnych súvislostiach, keďže pozornosť bádateľov sa sústreďovala najmä na iné oblasti činnosti Matice, ako bola vydavateľská a vedecká aktivita či zberateľská práca (pozri Winkler – Eliáš a kol., 2003; Madura, 2021a; Madura, 2019).

Členstvo v Matici slovenskej pritom plnilo zásadnú funkciu pri napĺňaní jej programových cieľov. Členovia spolku zabezpečovali jeho materiálnu podporu, legitimizovali jeho existenciu a aktívne sa podieľali na organizovaní a realizácii matičných aktivít. Z tohto dôvodu je výskum členskej základne kľúčový nielen pre pochopenie vnútorného fungovania spolku, ale aj pre rekonštrukciu sociálneho, regionálneho a konfesijného profilu slovenského národného hnutia v sledovanom období. Nedostatok systematického skúmania sa prejavuje najmä absenciou detailného prehľadu členov, ich územného rozloženia, sociálneho začlenenia a dynamiky nárastu či úbytku členskej základne. Zmapovanie týchto aspektov je preto nevyhnutné pre komplexnejšie pochopenie toho, akým spôsobom Matica slovenská fungovala ako spolková organizácia a akú úlohu zohrávali jej členovia pri formovaní moderného slovenského politického a kultúrneho života v 19. storočí.

Zápas o povolenie Matice slovenskej

Vôbec prvá zmienka o možnosti založenia Matice slovenskej pochádza z roku 1827 od Pavla Jozefa Šafárika, čo je len rok po vzniku historicky prvej Matice srbskej v roku 1826 (Winkler – Eliaš a kol., 2003, s. 26). Posledný impulz na založenie Matice slovenskej vyplynul z požiadaviek slovenského národného zhromaždenia v júni 1861 v Turčianskom Svätom Martine, ktoré poverilo Stály národný výbor vypracovaním stanov a zabezpečením všetkých krokov vedúcich k vzniku literárneho a kultúrneho spolku. Z dôvodu narastajúceho napätia medzi Viedňou a Pešťou a zákazu zhromažďovania výbor prestal účinkovať a jeho úlohy prevzal užší Dočasný výbor Matice slovenskej, ktorého predsedom sa stal Ján Francisci. Medzi jeho členov patrili Ján Gotčár, Viliam Pauliny-Tóth a Ján Palárik, osobnosti s organizačnými skúsenosťami, literárnym renomé a významným postavením v slovenskom verejnom živote. Ďalším kľúčovým dôvodom ich výberu bolo ich spoločné pôsobenie vo Viedni (Winkler – Eliaš a kol., 2003, s. 40 – 41). Spoločné pôsobenie členov výboru vo Viedni im poskytlo nielen osobné kontakty, ale aj praktickú znalosť cisárskej administratívy, ktorá bola v daných politických pomeroch nevyhnutná pre úspešnú legalizáciu Matice slovenskej. Viedenské prostredie zároveň umožňovalo slovenským predstaviteľom vstupovať do komunikácie s centrálnou mocou ako lojálni poddaní monarchie, nie ako opoziční aktéri v rámci uhorskej politiky.

Proces vzniku Matice slovenskej bol dlhý a náročný, prebiehal v rokoch 1861 až 1863 a predstavoval zápas slovenských národných aktivistov o jej úradné povolenie. Jej založeniu predchádzali viaceré úradné, organizačné a spoločenské kroky. Slovenskí národní aktivisti museli vypracovať a predložiť na schválenie stanov spolku, získať úradné povolenie, určiť sídlo, vybudovať členskú základňu, zabezpečiť finančnú základinu a nakoniec zvolať konštitutívne zhromaždenie (Madura, 2021b, s. 79 – 80).

Počas procesu schvaľovania stanov bol Dočasný výbor nútený opakovane prepracúvať ich obsah, keďže Miestodržiteľská rada v Budíne a Uhorská dvorská kancelária vo Viedni zasahovali do ich výslednej podoby. Uhorská miestodržiteľská rada v Budíne pritom predstavovala výkonný orgán podriadený Uhorskej dvorskej kancelárii vo Viedni v rámci administratívneho systému habsburskej monarchie do roku 1867. Úrady požadovali najmä odstránenie adjektív *slovenský* a *národný*, keďže podľa ich stanoviska „národ slovenský v tejto krajine nemá osobitnej reprezentácie ani korporatívnej ústrojnosti“. Významná časť zásahov do stanov smerovala k obmedzeniu členskej základne a jej regionálneho usporiadania. Uhorská dvorská kancelária vynechala paragrafy o „vidieckych správcoch“, ktorí mali pôsobiť ako sprostredkovatelia medzi ústredím Matice a členmi v regiónoch, a odstránila šesť paragrafov o „vidieckových zhromaždeniach“, ktoré mali byť základom regionálnych pobočiek. Tieto zásahy významne obmedzili členskú a organizačnú štruktúru spolku, čo súčasníci

prirovnávali k „drieku tela bez rúk a nôh“ (Francisci, 1864, s. 1 – 15). Uvedené zásahy je potrebné vnímať v kontexte centralizovaného správneho systému habsburskej monarchie pred rokom 1867, keď rozhodujúce kompetencie zostávali vo Viedni. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) však došlo k zásadnej zmene mocenských pomerov, ktorá ovplyvnila aj postavenie Matice slovenskej, jej členskú základňu a možnosti jej ďalšieho fungovania.

Proces získavania členov sa teda začal už pred samotným vznikom spolku. Na prelome rokov 1862 a 1863 bolo nevyhnutné získať členov so zaplateným členským príspevkom, keďže len takí sa mohli zúčastniť konštituovania spolku. Francisci preto 31. októbra 1862 požiadal miestodržiteľa Mórica Pálffyho o povolenie zverejniť stanovy, výzvu na vstup členov a začať finančné zbierky, pričom súhlas bol udelený 1. novembra 1862. Dočasný matičný výbor následne pripravil Ohlásenie Matice slovenskej zo 4. novembra 1862, ktoré bolo 7. novembra publikované v *Pešťbudínskych vedomostiach*². V ňom verejnosť vyzývali na členstvo, platenie príspevkov a finančné dary, pričom tieto príspevky sa pravidelne zverejňovali v tlači (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 46).

Stanovy Matice slovenskej – práva a povinnosti členov

Úradné schvaľovanie stanov bolo ukončené až 31. mája 1863, keď Miestodržiteľská rada v Budíne vydala potvrdzovaciu klauzulu č. 38441 (Francisci, 1864, s. 9). Stanovy Matice slovenskej predstavujú základný spolkový dokument a vnútorný organizačný rámec Matice slovenskej. Ide o hlavný právny a organizačný nástroj, ktorý upravuje fungovanie spolku, jeho štruktúru, pravidlá členstva a vnútornú disciplínu. Obsahovo sú stanovy rozdelené do 37 paragrafov, ktoré systematicky stanovujú pravidlá a zásady riadenia Matice slovenskej. Po úvodnom zadefinovaní poslania, cieľov a úloh spolku text podrobne opisuje organizáciu členskej základne, podmienky prijatia členov, ich práva a povinnosti. Ďalej stanovuje organizačnú štruktúru a kompetencie jednotlivých orgánov, medzi ktoré patrí valné zhromaždenie a výbor, pričom je presne definovaný spôsob voľby, právomoci a zodpovednosť funkcionárov. Stanovy tiež upravujú otázky hospodárenia a správy majetku. Ďalej sa v nich riešia nevyhnutné záležitosti súvisiace s riadnym fungovaním Matice slovenskej. V konečnom dôsledku tvoria stanovy komplexný právny a organizačný rámec, ktorý umožňoval Matici slovenskej efektívne naplňať jej historické, kultúrne a spoločenské poslanie a zabezpečoval súlad činnosti spolku s platnou legislatívou.³

Hlavným motívom vstupu do radov Matice bola myšlienka národnej služby a podpora rozvoja slovenského národa. Členstvo v Matici slovenskej prinášalo svojim členom nielen isté výhody, ale aj konkrétne povinnosti, ktoré boli pevne zakotvené v stanovách. Členstvo spájalo jednotlivcov s národným presvedčením a poskytovalo priestor, kde sa sympatizanti slovenského kultúrneho a spoločenského života mohli stretávať, vymieňať si skúsenosti a spoločne pracovať na rozvoji vzdelanosti, vedy, literatúry a umenia. Matičná pôda vytvárala jednotu a kolektívnu identitu medzi prívržencami slovenského národného života, čím sa stala významným faktorom národného povedomia 19. storočia (Francisci, 1864, s. 1 – 15).

Podľa stanov tvorili členskú základňu Matice štyri kategórie členov: zakladatelia, riadni členovia, podporovatelia a čestní členovia. Každá kategória mala špecifické povinnosti a práva, ktoré odrážali jej úlohu vo finančnej stabilite, rozhodovaní a podpore kultúrnych a vedeckých aktivít Matice. Správu členstva zabezpečoval výbor Matice, ktorý rozhodoval o prijatí nových členov a uznávaní darov ako členských príspevkov. Výbor dohliadal na činnosť členov a riadil

² Ohlásenie Slovenskej Matice. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 7. 11. 1862, s. 1.

³ Stanovy Matice slovenskej, 1862, s. 1 – 7.

účinkovanie Matice. Valné zhromaždenie, konané raz ročne, rozhodovalo o zásadných otázkach, ako sú rozpočet, úprava stanov a voľby výboru.⁴

Historický význam členstva

Členstvo v Matici slovenskej bolo kľúčovým nástrojom financovania, podpory kultúrnej a vedeckej činnosti a zároveň formou spoločenskej prestíže a zodpovednosti za slovenský národ. Medzi členmi Matice slovenskej nachádzame mnohé významné osobnosti slovenského národného hnutia, ktoré aktívne prispievali k rozvoju vzdelanosti, literatúry a umenia. Zároveň sa medzi členmi vyskytovali aj významné osobnosti širšieho slovanského priestoru a právnické osoby – mestá, obce, školy, knižnice či spolky – čo dokumentuje medzinárodný rozmer a prestíž Matice. Príkladom mimoriadneho významu a uznania bolo aj členstvo cisára Františka Jozefa I., ktorý sa stal zakladajúcim členom a daroval Matici tisíc zlatých, čím výrazne podporil jej oprávnenosť a posilnil jej spoločenský vplyv (Madura, 2023, s. 55 – 57).

Členstvo v Matici slovenskej nepredstavovalo len finančnú podporu spolku, ale aj možnosť podieľať sa na napĺňaní jeho kultúrnych, vzdelávacích a národných cieľov. Prostredníctvom členských príspevkov, účasti na valných zhromaždeniach a podpory matičných aktivít sa členovia zapájali do činnosti inštitúcie, ktorá sa usilovala o rozvoj slovenskej vzdelanosti, literatúry, vedy a umenia.⁵

Významným prvkom fungovania každého spolku je existencia vlastného tlačového orgánu, ktorý zabezpečuje organizačné, metodické, riadiace, informatívne i propagačné funkcie smerom k členskej základni. V prípade Matice slovenskej túto úlohu plnil aj *Letopis Matice slovenskej*, predstavujúci špecifickú kombináciu vedeckého a členského periodika. Prostredníctvom neho sa sprostredkúvali kľúčové informácie určené členstvu, najmä publikované zápisnice z valných zhromaždení a zasadnutí výboru. Tým sa zabezpečovala transparentnosť vnútorných rozhodovacích procesov a sprístupňovalo sa smerovanie spolku širokej členskej základni. Popri tom *Letopis* obsahoval aj zoznamy získaných zbierok, prehľady majetku a ďalšie údaje relevantné pre hodnotenie činnosti spolku. Napriek tomu tieto aspekty zostávajú len čiastočne prebádané a vyžadujú si systematický výskum zameraný na analýzu *Letopisu* ako spolkového spravodajcu. Hoci historiografia priniesla viacero štúdií venovaných vedeckému významu periodika (napr. Molda 2013), absentuje komplexné zhodnotenie jeho funkcie v rámci vnútornej komunikácie a organizácie Matice slovenskej.

Vývoj členskej základne Matice slovenskej

Po určení sídla Matice slovenskej a úradnom schválení jej stanov sa Dočasný matičný výbor sústredil predovšetkým na budovanie členskej základne a zabezpečenie finančných prostriedkov nevyhnutných pre fungovanie spolku. Jednou zo základných podmienok povolenia založenia Matice slovenskej bolo preukázateľné zabezpečenie členstva, keďže konštituujuce zhromaždenie mohlo prebehnúť výlučne za účasti členov s uhradeným členským príspevkom. Prípravný výbor preto vyvíjal intenzívnu a systematickú činnosť zameranú na získavanie členov, pričom vysoký počet prihlásených členov v krátkom časovom období svedčí o mimoriadnej efektívnosti tejto mobilizačnej fázy a o výraznej spoločenskej odozve na myšlienku založenia Matice slovenskej (Francisci, 1864, s. 1 – 15).

⁴ Stanovy Matice slovenskej, 1862, s. 1 – 15.

⁵ Stanovy Matice slovenskej, 1862, s. 1 – 15; Ohlásenie Slovenskej Matice. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 7. 11. 1862, s. 1.

Faktický začiatok organizovaného procesu získavania členov začal zverejnením Ohlásenia Matice slovenskej 7. novembra 1862 v *Pešťbudínskych vedomostiach*.⁶ Prostredníctvom tlače sa výzva dostala k širokým spoločenským vrstvám. *Pešťbudínske vedomosti* sa stali informačným kanálom, ktorý zásadným spôsobom ovplyvnil formovanie a aktivizáciu členov. *Pešťbudínske vedomosti* prinášali široké spektrum informácií týkajúcich sa budovania členskej základne Matice slovenskej: výzvy na vstup do spolku, podmienky členstva, kategórie členov, spôsob platenia príspevkov, ako aj priebežne zverejňované zoznamy novoprijatých členov. Nachádzali sa v nich správy o ľudových zbierkach, vyzbieraných sumách a darcoch, ako aj oznamy o prípravných a valných zhromaždeniach. Z týchto údajov možno získať prehľad o dynamike rastu členskej základne, o geografickom a sociálnom profile podporovateľov, o finančnom zázemí spolku a o komunikačných stratégiách Dočasného výboru. Analýza dobového periodika *Pešťbudínske vedomosti* je v tomto ohľade kľúčová, keďže reflektuje spôsoby komunikácie, formy mobilizácie i argumentačné stratégie použité pri oslovovaní potenciálnych členov.⁷ Sídlo redakcie sa v roku 1870 presťahovalo do sídla Matice slovenskej a došlo aj k ich premenovaniu na *Národné noviny*. Tie naďalej informovali o daniach v Matici slovenskej.⁸

Keď výbor považoval počet prihlásených členov za dostatočný, požiadal Miestodržiteľskú radu o povolenie zvolať ustanovujúce valné zhromaždenie. Po jeho schválení (č. 44013) uverejnili 3. júla 1863 v 53. čísle *Pešťbudínskych vedomostí* pozvánku na prvé valné zhromaždenie konané 4. augusta 1863 v Turčianskom Svätom Martine.⁹

Do vzniku Matice sa za jej členov prihlásilo 441 zakladateľov, 431 stálych riadnych členov, 112 ročných členov a 1 318 podporovateľov, čo predstavovalo spolu 2 302 osôb. Okrem členov vyslovila podporu Matici aj širšia verejnosť: menšími príspevkami ju podporilo vyše 1 250 osôb a ďalších vyše 1 000 darcov prispelo prostredníctvom obcí, cirkví či spolkov. Celkovo sa tak na podporu založenia Matice slovenskej zapojilo vyše 4 000 ľudí. Z hľadiska sociálnej skladby podľa dobovej analýzy dominovalo duchovenstvo, úradníci, meštianstvo a roľníci. Spolu sa vyzbieralo, resp. upísalo 94 251 zlatých a 95 grajciarov, čo predstavovalo mimoriadne vysokú sumu v porovnaní s predchádzajúcimi národnými iniciatívami, vrátane Tatrána či ostatných slovanských matíc (Francisci, 1864, s. 11). Do oficiálneho založenia Matice slovenskej sa do jej radov prihlásilo celkom 984 osôb (bez podporovateľov). Tento počet poukazuje na úspešnosť aktivít prípravného výboru aj na výrazný záujem verejnosti o formovanie národnej inštitúcie, ktorá mala reprezentovať slovenskú kultúru a národné povedomie.

Zoznam členov ku koncu júla 1864 bol publikovaný v prvom čísle *Letopisu Matice slovenskej* (1864). Ide o mimoriadne cenný pramenný materiál, ktorý poskytuje informácie nielen o celkovom počte členov, ale aj o ich konkrétnom zložení k presne vymedzenému časovému okamihu. Jeho limitujúcim faktorom je absencia abecedného usporiadania, ako aj rozdelenie členov do troch samostatných zoznamov podľa typu členstva. Podľa neho bolo k 31. júlu 1864 evidovaných 501 zakladateľov, 484 riadnych členov a 125 ročných riadnych členov, celkovo teda 1110 členov.¹⁰ Za prvý rok činnosti, od 4. augusta 1863 do 31. júla 1864, narástla základňa o 126 členov (bez podporovateľov). Zoznam síce nie je úplný, ale je základným prameňom pre začiatok výskumu, respektíve odrazovým mostíkom pre spracovanie zoznamu členov Matice slovenskej a jeho ďalších analýz.

⁶ Ohlásenie Slovenskej Matice. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 7. 11. 1862, s. 1.

⁷ *Pešťbudínske vedomosti*. 1861 – 1870.

⁸ *Národné noviny*. 1870 – 1875.

⁹ Pozvanie k prvému valnému shromaždeniu „Matice Slovenskej“. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 3. 7. 1863, s. 1.

¹⁰ Menoslov členov Matice Slovenskej. In: *Letopis Matice slovenskej*, roč. 1, 1864, s. 60 – 86.

Okrem mien členov obsahuje prameň aj informácie o ich spoločenskom postavení, zamestnaní, akademických alebo iných tituloch, niekedy aj o mieste pôsobenia a o výške zaplateného členského príspevku. Pri skutočných členoch boli zaznamenané aj pridelené čísla diplomov. Takto vedený materiál umožňuje rekonštrukciu sociálnej štruktúry členskej základne Matice a predstavuje cenný zdroj pre analýzu profesijného a regionálneho zastúpenia členov. Menoslov tak predstavuje hodnotný historický prameň umožňujúci detailnú analýzu sociálneho členenia a pôsobenia jednotlivých členov v sledovanom období.

Významný zdroj pri dopĺňaní členstva poskytujú následne zápisy zo zasadnutí Výboru Matice slovenskej, ktorý mal vo svojej kompetencii právo prijímať nových členov. Napríklad na 3. zasadnutí výboru 7. januára 1864 bolo prijatých 163 nových členov a na 4. zasadnutí 6. apríla 1864 ďalší štyria kandidáti.¹¹ Pre spracovanie kompletného zoznamu členov je tak potrebné preskúmať zápisnice výborových zasadnutí v sledovanom období.

Mená sú uvádzané v dobovom pravopise, a preto je potrebný ich prepis do súčasnej podoby podľa pravidiel slovenského pravopisu. Časť členov, predovšetkým zakladatelia, je už slovenskej vedeckej verejnosti známa, pričom ich prepis bol sprístupnený v biografických slovníkoch vydávaných Maticou slovenskou postupne od 80. rokov 20. storočia. Menej známe osobnosti si vyžadujú systematický prepis, čím sa otvára priestor na doplnenie historickej evidencie a hĺbkový výskum členskej základne.

Jednatelstvá Matice slovenskej

Keď sa pôvodný zámer zriadiť miestne pobočky ukázal ako neúspešný, výbor Matice pristúpil k vytvoreniu siete jednatelov pôsobiacich mimo sídla spolku. Miestodržiteľská rada schválila úpravu stanov umožňujúcu túto organizačnú novinku v januári 1865, na čo výbor okamžite reagoval výzvou, aby členovia preberali úlohy jednatelov vo svojich regiónoch. Hlavnými úlohami jednatelov boli starostlivosť o členskú základňu, výber členských príspevkov a ich odovzdávanie pokladníkovi v ústredí. Popri tom zabezpečovali distribúciu matičných vydaní a zohrávali významnú úlohu v monitorovaní kultúrnych pamiatok, ktoré následne získavali do zbierok Matice slovenskej. Začiatkom 70. rokov 19. storočia pristúpil nový podpredseda Matice Viliam Pauliny-Tóth k reorganizácii jednatelstiev, pri ktorej sa zmenšili územné obvody a zdvojnásobil sa ich počet na 62, čo výrazne zvýšilo operatívnu a regionálnu dosah aktivít Matice (Madura, 2019, s. 50 – 52).

Ľudové zbierky na podporu Matice slovenskej

Popri členských príspevkoch zohrávali v ekonomickom zázemí Matice slovenskej kľúčovú úlohu aj dobrovoľné ľudové zbierky, do ktorých sa aktívne zapájali členovia, sympatizanti i širšia verejnosť. Predstavovali významný finančný pilier spolku a zároveň prejav spoločenskej mobilizácie v prospech národnej inštitúcie. Medzi najdôležitejšie patrila zbierka na podporu založenia spolku, následná zbierka na odkúpenie Domu Matice slovenskej a napokon celonárodná mobilizačná zbierka Viliama Paulinyho-Tótha z roku 1872 nazvaná *Na odvetu našim osočovateľom* (Winkler – Eliáš a kol., 2003, s. 73).

Ciele výskumu

Cieľom skúmanej problematiky je komplexne analyzovať význam, štruktúru a fungovanie členskej základne Matice slovenskej v rokoch 1862 až 1875 so zreteľom na jej

¹¹ Zápisnice zo zasadnutí Výboru Matice slovenskej z 7. 1. 1864 a 6. 4. 1864. In: *Letopis Matice slovenskej*, roč. 1, 1864, s. 47 – 59.

organizačné, kultúrne a spoločenské funkcie v kontexte slovenského národného hnutia 19. storočia. Toto obdobie predstavuje formujúcu etapu existencie Matice slovenskej, ktorá vznikla ako reakcia na potrebu stabilnej, inštitucionalizovanej kultúrnej a národnej reprezentácie Slovákov v centralizovanom a mnohonárodnostnom Uhorsku. Členská základňa sa postupne stala kľúčovým sociálnym, finančným a legitimačným pilierom inštitúcie, ktorý umožňoval realizáciu jej programových úloh. Výskum sa preto usiluje o hlbšie pochopenie členstva ako dynamického fenoménu, odrážajúceho procesy modernizácie, národnej mobilizácie a kultúrnej emancipácie Slovákov.

Súčasťou výskumu je podrobná analýza štruktúry členstva, opierajúca sa o systematické preskúmanie stanov Matice slovenskej ako základného právneho a organizačného rámca spolku. Stanovy definovali kategórie členov – zakladateľov, riadnych členov, podporovateľov a čestných členov – a určovali ich práva, povinnosti a mieru participácie na živote inštitúcie. Výskum preto kladie dôraz na rekonštrukciu týchto kategórií a ich funkčného vymedzenia, čím umožní presnejšie pochopiť, akým spôsobom Matica organizovala svoj vnútorný život a aké mechanizmy participácie ponúkala rôznym skupinám obyvateľstva.

Osobitná pozornosť sa venuje preskúmaniu pomeru fyzických a právnických osôb medzi členmi Matice slovenskej, čo umožní identifikovať mieru zapojenia miestnych komunít, spolkov a inštitúcií – právnických osôb. Zároveň sa skúma aj rozlíšenie medzi domácimi a zahraničnými členmi, aby sa získal ucelený obraz o medzinárodnom rozmere, prestíži a kultúrnom dosahu Matice. Táto dimenzia je kľúčová pre pochopenie jej kultúrno-diplomatickej funkcie a pre posúdenie prepojení s inými slovanskými i európskymi kultúrnymi centrami. Analýza členskej základne preto zahŕňa aj identifikáciu významných osobností, zakladajúcich a riadnych členov, ktorí svojou vedeckou, organizačnou alebo kultúrnou činnosťou významne prispeli k vzniku a činnosti spolku. Súčasťou výskumu bude zdokumentovanie ich finančných a materiálnych príspevkov, darov do zbierok či podpory matičných iniciatív, ktoré sa podieľali na budovaní hmotného kultúrneho dedičstva Slovákov a reprezentovali široký zberateľský, osvietenský a patriotský rozmer matičnej aktivity.

Významnou tematickou oblasťou je skúmanie matičných jednatelstiev, ktoré tvorili základnú infraštruktúru komunikácie medzi ústredím a členskou základňou. Ich vznik, právne zakotvenie, organizačný vývoj a kompetencie predstavujú kľúčové aspekty pre pochopenie vnútorného fungovania Matice slovenskej. Jednatelstvá zohrávali nezastupiteľnú úlohu v distribúcii matičnej tlače, získavaní nových členov, vyberaní členských príspevkov a v kultivovaní lokálnych národných komunít. Analýza korešpondencie jednatel'ov s ústredím prináša možnosť detailnej rekonštrukcie každodenného fungovania inštitúcie, jej prevádzkových problémov, regionálnych disproporcií či špecifických foriem lokálneho aktivizmu. Súčasťou výskumu bude aj presná identifikácia všetkých osôb, ktoré funkciu jednatel'a zastávali, a výskumné sondy zamerané na činnosť vybraných jednatel'ov a ich prínos pre matičný život.

Dôležitou súčasťou výskumu je aj rekonštrukcia ľudových zbierok, ktoré predstavovali jeden z najautentickejších prejavov masovej národnej participácie. Od zakladateľskej zbierky až po neskoršie národné zbierky na Dom Matice slovenskej tieto iniciatívy dokumentujú širokú spoločenskú podporu, ktorú Matica získavala medzi rôznymi sociálnymi vrstvami. Pri skúmaní sa bude pozornosť venovať organizačnému mechanizmu zbierok, úlohe „knižtičiek“, podiele kňazov, miestnych obcí a spolkov, ako aj symbolickému významu zbierok pre formovanie kolektívnej identity.

Výskum bude zahŕňať aj vyhotovenie uceleného zoznamu členov Matice slovenskej z rokov 1862 až 1875, pričom dôraz sa kladie na regionálnu, sociálnu a profesijnú analýzu.

Tento súpis bude konfrontovaný s výborovými zápisnicami a ďalšími prameňmi, čím sa overí presnosť oficiálnych údajov a doplnia sa chýbajúce identifikácie. Takto spracovaný materiál umožní kvantitatívnu aj kvalitatívnu analýzu dynamiky členskej základne, odhalí jej vývojové tendencie, regionálne ťažiská či obdobia stagnácie.

Napokon, súčasťou výskumu bude aj komparatívna analýza členských základní iných slovanských matíc a národnokultúrnych spolkov (napríklad Matice srbskej, Matice českej, Matice moravskej). Medzinárodné porovnanie umožní identifikovať špecifiká Matice slovenskej v kontexte stredoeurópskeho spolkového života, ale aj poukázať na univerzálne vzorce fungovania národných inštitúcií v 19. storočí. Výsledky výskumu prispievajú k príprave komentovanej edície prameňov k dejinám Matice slovenskej a rozširujú jej pramenno-editačný potenciál.

Metodológia práce

Výskum členskej základne Matice slovenskej vyžaduje kombináciu viacerých historických metód, ktoré umožňujú systematicky získať, analyzovať a interpretovať informácie o členstve, regionálnych pobočkách, matičných jednatelstvách a ľudových zbierkach. Metodológia práce vychádza z charakteru predmetu štúdia – spolku s rozvinutou členskou základňou a prepojením na dobovú spoločnosť – dostupnosti prameňov a cieľa rekonštruovať sociálny, regionálny a organizačný profil Matice slovenskej.

Pri skúmaní členskej základne Matice slovenskej v rokoch 1862 až 1875 je základom heuristický výskum, ktorý zahŕňa systematické vyhľadávanie, zhromažďovanie a triedenie primárnych historických prameňov. Do tejto fázy patrí skúmanie archíválií Matice, dobovej tlače a osobných fondov, ktoré poskytujú informácie o zložení členov, regionálnom rozložení, sociálnom a profesijnom profile a dynamike rastu či úbytku členskej základne. Heuristika pripravuje pramene na ďalšiu kritickú analýzu a tvorí metodologický základ pre systematickú interpretáciu historických faktov.

Kritika prameňov zabezpečuje hodnotenie autenticity, spoľahlivosti a relevantnosti primárnych dokumentov, ako sú stanovy, zápisnice výboru, korešpondencia a zoznamy členov. Tento proces umožňuje odhaliť možné skreslenia či nepresnosti spôsobené politickými alebo jazykovými vplyvmi a zaručuje, že interpretácia historických údajov bude metodologicky kontrolovaná a presná.

Interpretácia a analýza umožnia syntetizovať údaje z prameňov, rekonštruovať štruktúru členstva, sledovať jeho dynamiku a hodnotiť úlohu jednotlivých členov, regionálnych elít a aktérov spolku. Metóda spája poznatky z rôznych typov prameňov a umožňuje identifikovať súvislosti medzi organizačnými, kultúrnymi a spoločenskými aspektmi fungovania Matice.

Archivárska a pramenná analýza predstavuje systematické skúmanie primárnych dokumentov, najmä stanov Matice, zápisníc výboru, korešpondencie, zoznamov členov a dobovej tlače (napr. *Pešťbudínske vedomosti*, *Národné noviny*). Umožňuje rekonštruovať práva a povinnosti členov, ich účasť na zbierkach a aktivitách Matice, pričom overuje presnosť historických údajov a poskytuje podklady pre ďalšie kvantitatívne a kvalitatívne štúdie.

Kvantitatívna a prosopografická analýza sa zameriava na vytváranie databáz členov podľa regionálneho, sociálneho a profesijného zloženia, vrátane rozlíšenia domácich a zahraničných členov. Metóda umožňuje identifikovať významné osobnosti, zakladajúcich a riadnych členov, ich finančnú či materiálnu podporu a porovnávať údaje z rôznych prameňov, čím sa odhaľujú rozdiely medzi teoretickou úpravou členstva a realitou.

Priama historická metóda sleduje chronologický vývoj udalostí a procesov, napríklad dynamiku rastu členskej základne, vývoj matičných jednatelstiev či priebeh ľudových zbierok.

Umožňuje priame prepojenie dokumentovaných faktov s historickým kontextom a poskytuje základ pre interpretáciu príčin a dôsledkov zmien.

Progresívna historická metóda sa sústreďuje na analýzu vývoja udalostí a procesov v čase, identifikáciu trendov, príčin a dôsledkov zmeny v členskej štruktúre a organizácii Matice.

Komparatívna metóda umožňuje porovnať vývoj členskej základne Matice slovenskej s inými maticami slovanských národov, ako aj s obdobnými spolkami v rámci Uhorska. Tento prístup umožňuje identifikovať špecifiká organizačného modelu Matice, ako aj jeho podobnosti či odlišnosti v porovnaní s regionálnymi a nadnárodnými vzormi. Metóda sa zameriava na porovnanie kvantitatívnych údajov, ako je počet členov, rozdelenie podľa regiónov, sociálneho a profesijného zloženia, ako aj dynamiky rastu a poklesu členskej základne.

Výskumná sonda umožňuje selektívne skúmať konkrétne tematické alebo regionálne oblasti, napríklad fungovanie matičných jednatelstiev. Pomocou sondy je možné analyzovať profil jednotlivých jednatelov, ich kompetencie, korešpondenciu s ústredím a efektivitu vyberania príspevkov či distribúcie tlače. Získané poznatky potom slúžia pre širšie syntetické závery o aktivite jednatelov a celkovom prínose jednatelstiev.

Pri spracovaní historických mien členov je potrebné premenovávanie a štandardizačná metóda, ktorá upravuje historické tvary do súčasnej podoby podľa slovenského pravopisu a odporúčaní Komisie pre historickú terminológiu. Tento postup zabezpečuje jednotné a prehľadné spracovanie menných zoznamov, čo je nevyhnutné pre kvantitatívne a prosopografické štúdie členskej základne. Historické osobné mená členov Matice slovenskej je potrebné prepísať do súčasnej podoby slovenského jazyka.

Pramene výskumu

Výskum členskej základne Matice slovenskej v rokoch 1862 až 1875 vychádza z rozsiahlej heuristickej práce s archívnymi dokumentmi, korešpondenciou, dobovou tlačou, memoármi i neperiodickou literatúrou. Charakter a výpovedná hodnota týchto prameňov umožňujú rekonštrukciu organizačného vývoja spolku, dynamiky jeho členskej základne, fungovania jednatelskej siete, ako aj mechanizmov ľudových zbierok.

Archívny fond Matica slovenská I., uložený v Archíve Matice slovenskej v Martine, predstavuje kľúčový prameň pre skúmané obdobie, keďže dokumentuje prípravy na založenie Matice slovenskej, jej činnosť od roku 1863 až po násilné zatvorenie v roku 1875.¹² Fond s rozsahom 4,13 bežného metra bol sprístupnený verejnosti prostredníctvom inventára vydaného v roku 1990 archivárom Ivanom Gegušom, ktorý slúži ako detailná archívna pomôcka s charakterom špecializovaného katalógu (Geguš, 1990).

Primárne pramene relevantné pre výskum zahŕňajú správu Jána Francisciho o činnosti Dočasného výboru Matice slovenskej, stanovy Matice slovenskej, zápisnice z valných zhromaždení a zasadnutí výboru, administratívnu agendu vrátane korešpondencie a evidencie členskej základne. Fond obsahuje rozsiahlu korešpondenciu vedenú s členmi, jednatelmi a spolupracujúcimi inštitúciami, prihlášky za členov, informácie o zaplatených príspevkoch či dokumenty k finančným zbierkam, pričom zvlášť hodnotné sú materiály dokladajúce participáciu obcí, cechov a spolkov na budovaní členskej základne a finančnej základiny Matice. Medzi pozoruhodné archívne materiály patrí napríklad prihláška krajčírskoho cechu

¹² Archív Matice slovenskej (AMS), fond (f.) Matica slovenská I (MS I).

v Turčianskom Svätom Martine z 20. januára 1863 za zakladajúceho člena,¹³ list Umeleckej besedy v Prahe z 18. marca 1865, ktorým J. Wenzig a R. Nápravník prihlasujú spolok za zakladajúceho člena,¹⁴ či žiadosť J. Mičátka o prenesení práva zakladajúceho členstva zo zaniknutého subjektu na nový a mnohé ďalšie.¹⁵ Dokumenty prinášajú informácie o členoch a platení príspevkov, poskytujú cenné údaje o regionálnom, sociálnom a profesijnom profile členov, ako aj o výške a periodicite zaplatených príspevkov.

Správa Jána Francisciho o činnosti Dočasného výboru predstavuje unikátny prameň k počiatkom Matice slovenskej, prednesený 4. augusta 1863 na konštitučnom valnom zhromaždení. Dokumentuje chronologický sled krokov vedúcich k úradnému povoleniu spolku, vrátane zostavenia stanov, zabezpečenia sídla, získania prvých členov a organizácie zakladateľskej zbierky. Správa, vyhotovená 3. augusta 1863 na siedmich hárkoch zviazaných modrou ozdobnou niťou a opatrených osobnou pečaťou J. Francisciho, obsahuje jazykovo živý a detailný opis rokovaní s úradmi, obmedzení regionálnych pobočiek a problematiky získania sídla Matice. Tlačená verzia správy v *Letopise Matice slovenskej* (roč. 1, 1864) je výpovednejšia než rukopis, pretože zahŕňa aj súborné dobové dokumenty a údaje o prvých členoch a zbierkach.¹⁶

Stanovy Matice slovenskej vyhotovené 5. februára 1862 v Budíne predstavujú základný právny dokument upravujúci poslanie, organizačnú štruktúru, kategórie členov, práva a povinnosti, fungovanie výboru i valného zhromaždenia, pričom ich podpísali J. Francisci, J. Gotčár, V. Pauliny-Tóth a J. Palárik. Dokument je vyhotovený paralelne v maďarskom a slovenskom jazyku a je zaradený medzi národné kultúrne pamiatky. Pre výskum členskej základne majú kľúčový význam stanovené kategórie členstva, mechanizmy prijímania členov a podmienky členstva.¹⁷

Zápisnice z valných zhromaždení a zasadnutí výboru, predstavujúce najvyšší výkonný orgán Matice, poskytujú mimoriadne bohatý prameň o fungovaní spolku, informujú o prijímaní nových členov, udeľovaní čestného členstva, vydávaní členských diplomov, vývoji a činnosti jednoteľskej siete, finančných plánoch a hospodárení, ako aj o schvaľovaní vydavateľských a kultúrnych aktivít či programových zámerov spolku. Zápisnice sú najdôležitejším prameňom pri skúmaní akejkoľvek témy z dejín Matice slovenskej.

Rekonštrukcia zoznamu členov Matice slovenskej v 60. a 70. rokoch 19. storočia naráža na absenciu jednotnej matričnej knihy členov, keďže záujemcovia o členstvo nevyplňali štandardizované formuláre a administratívna evidencia sa uskutočňovala prevažne prostredníctvom korešpondencie a výborových záznamov. Po roku 1919 vznikla Ústredná kartotéka evidencie členov prvej polovice 20. storočia, systematický register s údajmi o približne 100 000 členoch vrátane mena, povolania, bydliska, čísla matriky a roku vstupu, ktorého elektronická verzia výrazne zvýšila efektivitu archivárskej práce. Výskum členskej základne v 19. storočí si preto vyžaduje komparáciu viacerých prameňov – zápisníc, Albumu skutočných členov, Menoslovu z júla 1864 a zoznamov publikovaných v periodiku *Pešťbudínske vedomosti*.

¹³ AMS, f. MS I, Poradové číslo (p. č.) 19. Prihláška krajčírskoho cechu v Turčianskom Sv. Martine za zakladajúceho člena Matice slovenskej z 20. 1. 1863.

¹⁴ AMS, f. MS I, p. č. 375. List starostu a jednoteľa Umeleckej besedy v Prahe J. Wenziga a R. Nápravníka Matici slovenskej z 18. 3. 1865.

¹⁵ AMS, f. MS I, p. č. 392. List J. Mičátka z 26. 4. 1865.

¹⁶ FRANCISCI, Ján. 1864, s. 1 – 15; AMS, f. MS I, p. č. 25. Zpráva Jána Francisciho, jako predsedy dočasného výboru Matice slovenskej, o konaniach dočasného výboru a o imaní a stavu MATICE SLOVENSKEJ podaná prvému valnému shromaždeniu Matice slovenskej.

¹⁷ Stanovy Matice slovenskej. 1862, 7 s.

Album skutočných členov, viazaný v koži a vytlačený v roku 1870, obsahuje prehľad 479 skutočných členov Matice slovenskej prijatých medzi 7. januárom 1864 a 4. novembrom 1874. Záznamy dopísal tajomník Matice Franko Vítazoslav Sasínek späť na základe skoršieho pracovného Menoslovu, ktorý evidoval až 480 osôb. Album obsahuje štruktúrované rubriky vrátane poradového čísla, mena, stavu, bydliska, typu členstva, zápisnice, dátumu zasadnutia a čísla diplomu a predstavuje základný prameň pre sociálnu a regionálnu analýzu členstva.¹⁸ Dôležitým doplnkom výskumu sú osobné fondy významných aktérov Matice, uložené najmä v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice, vrátane fondov Jána Francisciho, Jána Drahotína Makovického, Viliama Pauliny-Tótha či Michala Mudroňa, obsahujúce korešpondenciu, rukopisy, memoáre a poznámkové materiály, ktoré umožňujú detailnú rekonštrukciu vnútorných procesov spolku, jednatel'skej činnosti a koordinácie s členskou základňou.¹⁹

Neoddeliteľnou súčasťou pramennej základne je dobová tlač, predovšetkým *Letopis Matice slovenskej*, *Pešťbudínske vedomosti* a neskôr *Národné noviny*. Tieto periodiká sprostredkovali informácie o činnosti Matice slovenskej prostredníctvom publikovania výročných správ, dokumentov, zápisníc, údajov o členskej základni, aktivitách a kultúrnych podujatiach, ako aj správ o zbierkach, činnosti jednatel'ov a spoločenskom ohlase matičných aktivít. Dobová tlač tak predstavuje zásadný prameň pre výskum mobilizácie členstva, finančného zázemia a regionálnych aktivít, pričom jej využitie si vyžaduje najprv systematickú analytickú prácu s kvantitatívnymi údajmi a následne ich syntetické zhodnotenie v širšom spoločenskom a organizačnom kontexte.

Doplnkovým zdrojom je neperiodická literatúra, vrátane monografií, odborných štúdií, zborníkov, kritických edícií dokumentov a sekundárnej literatúry, ktorá umožňuje interpretáciu prameňov, zasadenie výskumu do širšieho historiografického rámca a doplnenie výkladu o teoretické a metodologické perspektívy.

Záver

Sľubne sa rozvíjajúci projekt Matice slovenskej prerušili udalosti roku 1875, keď došlo k úradnému zatvoreniu Matice slovenskej. Tento zásah zo strany štátnej moci znamenal náhly a nečakaný koniec slobodnej činnosti spolku a zároveň prerušil aj kontinuálny rozvoj členskej základne. Zatvorenie Matice spôsobilo nielen zastavenie náboru nových členov, ale aj obmedzenie komunikácie a aktivít existujúceho členstva, ktoré sa podieľalo na organizačnom, kultúrnom a osvetovom živote spolku. Následkom týchto udalostí nastalo dlhšie obdobie stagnácie členskej štruktúry, počas ktorého sa kontinuita matičného života mohla zachovať iba v obmedzených formách prostredníctvom individuálnych aktivít bývalých členov.

Slobodné združovanie a zakladanie siete regionálnych pobočiek sa obnovilo až v demokratickej atmosfére Československej republiky. Projekt likvidácie matičnej myšlienky uhorskou štátnou mocou bol neúspešný. Po obnovení činnosti Matice v roku 1919 sa členské hnutie začalo organizovať prostredníctvom miestnych odborov Matice slovenskej. Z pôvodného matičného členstva 19. storočia sa po vyše štyroch desaťročiach podarilo identifikovať tridsaťtri žijúcich členov, ktorí sa podieľali na oživotvorení Matice. Medzi nimi boli Jozef Nedobrá, Fridrich Baltík, Žigmund Melferber, Michal Žilinský, Ján Šetina, Martin Bujna, Ľudovít Izák, Franko Kabina, Gregor Uram-Podtatranský, Ľudovít Ballo, Juraj Lacko, Jozef Inšitoris, Jozef Ľudovít Holuby, dedičia Lichardovskí, Pavol Blaho, Ján Bella, Ignác Radlinský, Adolf Medzihradský, Florián Červeň, Dionýz Feja, Ján Zigmundík, Jozef Badík, Gustáv

¹⁸ AMS, f. MS I, p. č. 28. Album skutočných členov Matice slovenskej.

¹⁹ Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine, osobné fondy.

Izák, Matúš Dula, Samuel Chorvát, Gabriel Izák, Daniel Kopa, Ján Salamín, Vincent Zaymus, Bohdan Kutlík, Ján Kraič, Štefan Mišík a Jozef Škultéty. Títo matičiari predstavovali generáciu, ktorá bola v 19. storočí súčasťou mladej krvi slovenského národného hnutia a po násilnom zatvorení Matice pokračovala v začatej práci aj v nepriaznivom medzimatičnom období. Na začiatku 20. storočia sa stali najstaršou generáciou kriesiacou Maticu slovenskú v novom štátnom útvare, čomu prejavil úctu aj Milan Rastislav Štefánik, keď vyjadril poctu ich predchádzajúcej činnosti slovami: „Nebyť vás starých a vašej činnosti, z nás by nebolo bývalo nič“ (Madura, 2018, s. 103 – 104).

Pri oživotvorení Matice zvolil prípravný výbor potrebné organizačné kroky, ktoré zabezpečili fungovanie spolku a obnovili tradíciu členov zakladateľov s diplomami a finančnými príspevkami. Zakladajúcimi členmi Matice sa stávali automaticky členovia pred jej zrušením v roku 1875 a každý, kto zaplatil členský príspevok vo výške 1 000 Kč, mohol byť zahrnutý aj prostredníctvom splátok. Od roku 1919 sa začali organizovať miestne odbory Matice slovenskej, ktoré sa rozšírili po celom území Slovenska, ale aj za jeho hranicami. Tieto odbory sa stali ohniskami matičného života a kultúrno-osvetovej činnosti v regiónoch, pričom poskytovali členskej základni priestor na aktívnu participáciu v oblasti kultúry, osvetovej práce a národného povedomia (Madura, 2021a, s. 123 – 143).

Literatúra

Archív Matice slovenskej v Martine, fond Matica slovenská I.

FRANCISCI, Ján. 1864. Zpráva Jána Francisciho, jako predsedy dočasného výboru Matice slovenskej, o konaniach dočasného výboru a o imaní a stavu MATICE SLOVENSKEJ podaná prvému valnému shromaždeniu Matice Slovenskej. In: *Letopis Matice slovenskej*, roč. 1, 1864, s. 1 – 15.

GEGUŠ, Ivan (ed.). 1990. *Matica slovenská I. (1857) 1863 – 1875 (1912): Inventár*. Martin : Matica slovenská, 1990, 438 s. ISBN 80-7090-029-6.

Letopis Matice slovenskej. 1864 – 1875.

MADURA, Pavol. 2018. Maticu sa nepodarilo umlčať. Pred sto rokmi sa vrátila morálna autorita národa. In: HAVIAR, Štefan (ed.). *Národný kalendár 2019*. Martin : Matica slovenská, 2018, s. 103 – 105.

MADURA, Pavol. 2019. Ján Drahotín Makovický a Matica slovenská. In: ĎURIŠKA, Zdenko (ed.). *Biografické štúdie 42*. Martin : Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav, 2019, s. 48 – 57. ISBN 978-80-8149-122-1. ISSN 0067-8724.

MADURA, Pavol. 2021a. Členská základňa Matice slovenskej v rokoch 1919 – 1951. In: *Historický zborník*, roč. 31, 2021, č. 1, s. 123 – 143. ISSN 1335-8723.

MADURA, Pavol. 2021b. Zápas o povolenie Matice slovenskej. In: *Slovensko – Národné spektrum*, roč. 43, 2021, č. 1, s. 79, 80. ISSN 0231-7303.

MADURA, Pavol. 2023. Album skutočných členov Matice slovenskej. In: *Slovensko – Národné spektrum*, roč. 45, 2023, č. 1, s. 55 – 57. ISSN 0231-7303.

Národné noviny. 1870 – 1875.

Ohlásenie Slovenskej Matice. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 7. 11. 1862, s. 1.

Pešťbudínske vedomosti. 1861 – 1870.

Pozvanie k prvému valnému shromaždeniu „Matice Slovenskej“. In: *Pešťbudínske vedomosti*, 3. 7. 1863, s. 1.

Slovenská národná knižnica – Literárny archív v Martine, osobné fondy.

Stanovy Matice slovenskej. 1862. KÚS, 1862, 7 s.

WINKLER, Tomáš – ELIÁŠ, Michal a kol. 2003. *Matica slovenská: dejiny a prítomnosť*. Bratislava : Matica slovenská, 2003. 495 s. ISBN 80-7090-694-4.